

Melanchthon Fülöp.

*Emlébeszéd születésének 450. évfordulóján.**

Négyszázötven évvel ezelőtt, 1497 február 16-án született az a férfiú, akinek nevét az egyház reformációjának történetében Luther Mártoné mellett, mint az ő munkatársáét szoktuk emlegetni: Melanchthon Fülöp. A nagy reformátor kimagasló személyisége a szerény munkatársét többnyire háttérbe szorítja. Most azonban őt emeljük ki a múlt homályából, hogy lássuk, mit cselekedett általa Isten az egyház életében. Habár emberről beszélünk, mégis Istent dicsőítjük azért az áldásért, amiben az ember, a tudós professzor, a tanító és nevelő reformátor munkája révén bennünket, a későbbi utódokat is részesített.

Melanchthon életének útja egy rajnamenti kis városkából, Brettenből indult el. A jóhírű fegyverkovács fiában már korán rendkívüli szellemi képességek nyíltak ki. Édesanyjának nagybátyja, Reuchlin János, a kiváló humanista tudós is felfigyelt rá, buzdította, irányította tanulását és Schwarzerd nevét ő változtatta a görögös Melanchthonra. Tizenkétéves korában már a heidelbergi egyetemen tanult, de mivel itt két év múltán, túlságosan fiatal kora miatt még nem engedték magisteri vizsgára, lelke mélyén megbántottan, a tübingeni egyetemre ment át. Ott lett 1514 januárjában az u. n. szabad tudományok, mai értelemben a bölcsészeti alaptudományok magistere és tanítója. Az ifjú Melanchthon szinte minden egyetemi tudománnyal igyekezett megismerkedni, a theológiával is, de szívét-lelkét mégis a humanisták tudományköre: a klasszikus nyelvek és írók tanulmányozása töltötte be. Valódi humanista meggyőződéssel ezek tanulmányozásától remélte az erkölcsök megjavulását is. Különösképpen Terentiusért lelkesedett; ennek munkáit 1516-ban ki is adta. Azután Arisztotelész munkáinak megtisztított formában való kiadását tervezte. 1518 elején, 21 éves korában pedig már görög nyelvtant írt és adott ki. Ezzel tudományos hírneve és tekintélye biztosítva volt.

Melanchthon tehát humanistává lett. Nagybátyján, Reuchlin Jánoson kívül főképen a humanisták fejedelméért, Erasmusért rajongott. Görög nyelvű versekben magasztalta őt, Erasmus pedig igen meleg elismeréssel fogadta az ifjú tudós hízog elismerését. Sokan azt gondolták, hogy Melanchthon fog Erasmus örökébe lépni s ő lesz a humanisták vezére.

* Elhangzott az Erzsébet tudományegyetem evangélikus hit'udományi kárának 1947 március 16-án Sopronban tartott Melanchthon-émlékünnepélyén.

De Isten gondviselése más útra térítette. 1518-ban Bölcs Frigyes szász választófejedelem wittenbergi egyetemére görög tanárt keresett. Reuchlin fiatal unokaöccsét ajánlotta, s a fejedelem csakugyan őt választotta. Melanchthon pedig örömmel hagyta el Tübingent, mert a klasszikus nyelvek és tudományok iránt botfülü skolasztikusok örökös civódásai bántották érzékeny lelkét.

Igy került Melanchthon 1518 augusztusában Wittenbergbe. Nem Luther vonzotta. Ha hallott is már róla, nem mérte fel az alig egy év előtti nyilvános fellépésével megindult mozgalom jelentőségét. Wittenbergben békességet remélt és csöndes tudományos munkára való lehetőséget.

A wittenbergi professzorok némileg csalódottan fogadták a még csak 22-ik évében járó ifjú kartársukat. Alacsony, vézna termetű, félszeg mozgású emberke volt Fülöp magiszter. Magas boltozatú homloka, mélyen ülő, csillogó szeme mégis elárult valamit lelki kincseinek rendkívüli gazdagságából. A magyar származású Dürer Albrecht néhány évvel később készült művészi rézmetszetén szinte mentegetőzve vallja, hogy Fülöpnek csak arcvonásait tudta a művész keze megörökíteni, szellemét nem.

Néhány nappal Wittenbergbe érkezése után megtartotta székfoglaló beszédét. Az egyetemi tanulmányok humanista szellemű reformját hirdette. Minden tudománynak, a teológiának is, alapja a klasszikus nyelvek és az eredeti források tanulmányozása. Hallgatói sorában ült Luther Márton is. Őt anyyira fellelkesítette Melanchthon előadása, hogy nyomban tanítványául szerződött fogyatékos görög tudásának tökéletesítése végett.

De alig néhány hónap multán Melanchthon válik Luther tanítványává. Egyre fokozódó csodálattal tekint a reformátorra, ügyét a magáénak vallja, Luther egyes irataihoz ajánlásokat ír, s ezekben már Luther gondolatai visszhangoznak. Luther pedig a theologia művelésére igyekszik megnyerni barátjává lett kartársát. De csak annyit sikerül elérnie, hogy Melanchthon 1519 őszén megszerzi a theologiai baccalaureusi fokozatot, a doktori fok megszerzésére azonban már nem hajlandó. De ennek ellenére nagyszerű theologiai munkákkal segíti sikerre a reformáció ügyét, pompásan egészítve ki Luther irodalmi munkásságát. Az 1521. év folyamán, mialatt Luther Wartburg várában kénytelen rejtőzni, Melanchthon elkészíti és kiadja *Loci communes rerum theologicarum*, azaz »theologiai alapfogalmak« címén Luther tanításainak rendszeres összefoglalását, az első evangélikus dogmatikát.

Ezzel Melanchthon visszavonhatatlanul hitet tett a reformáció igazságáról, maga is reformátorrá lett. Ez szabta meg most már további életútját, hivatását Luther oldalán, a wittenbergi egyetemen. Ő lett a tanító, nevelő és derekas részben szervező reformátor, akit a »Praeceptor Germaniae« kitüntető címmel ékesítettek. Pedig humanista barátai, élükön maga Reuchlin, azután meg a másik táborhoz tartozó fortélyos ellenfelei többször is megkísérelték, hogy elcsalják Luther mellől. De ő egészen 1560-ban bekövetkezett haláláig hű maradt a wittenbergi egyetemhez, noha a poros kis várost

sohasem tudta igazán megkedvelni s éghajlata sem tett jót egészségének.

Luther és Melanchthon viszonyát közel 28 évig tartó együttműködésük folyamán egymás őszinte megbecsülése és szoros barátságuk jellemezte. Persze, voltak ennek az együttthaladásnak görnyös útrészletei és borús napjai is. Nem csoda, hiszen az el nem mosható korkülönbségen felül a két reformátor egyénisége, lelkülete is nagyon különböző volt. Luther keménykötésű, férfias bátorsága, harcra és vezetésre teremt akaratereje, ingadozásoktól mentes egyenes jelleme s mindezeket megkoronázó rendíthetetlen és mégis alázas hite szinte mindenben ellenképe Melanchthon örökös békességet, nyugalmat kereső, érzékeny, az akadályok, a harc előtt megtorpanó lelkületének, aggodalmas kishitűségének. Melanchthon az evangéliumot nem olyan súlyos lelki küzdelmek során és életét egészen megrázó élményben találta meg, mint Luther, hanem — saját valómása szerint — Luthertől *tanulta*. Míg Luthert a tapasztalásban megismert igazság és a hitbeli meggyőződés minduntalan fel-feltörő érzésekre, gyakran indulatokra hevítette, — Melanchthon igazi humanista módján a lelki kiegyensúlyozottság békességét, harmóniáját kereste. Legfeltűnőbb Melanchthon evangéliumi hitének hiányossága abban, hogy még babonás pótlékoknak is helyet engedett lelkében: bizott az asztrológiában, a csillagok állásából való jóslásban és az álmok értelmezésében. Az erős hittű, prófétai lelkületű Luther mellett Melanchthon alig emelkedik felül a kispolgári átlagos kegyesség színvonalán.

Luther munkatársának ezeket a gyöngeségeit az erős hittű keresztyén csodálatos türelmével és szeretével hordozta. Legtöbbször finom lelkipásztori tapintattal igyekezett őt átsegíteni kétségein, ingadozásain, máskor jóhumorú tréfálkozással siklott el rajtuk, olykor azonban komoly hangú dorgáló szavakra is fakadt. Melanchthon bizony időnként kényelmetlen nyügnék is érezte az erősebb vezetőnek parancsoló tekintélyét, s Luther halála után egy alkalommal szinte a hálátlanság bélyegét viselő panaszra és vádra fakadt Luther heves modora ellen, amelynek súlya alatt valósággal méltatlan rabságot kellett szenvednie. Ez azonban csak a megalázkodásra kényszerült önrzert felszabadulásának sajnálatos, de meghocsátható kitorése volt. Egyébként Melanchthon érezte és jól tudta, mivel tartozik Luthernek. 1540-ben készített testámentumában ezt írja: »Hálát adok Doktor Luther Márton tisztelendő uramnak, először azért, mert tőle tanultam az evangéliumot. Továbbá irán-am való különös jóindulatáért, melyet igen sok jótéteményével bizonyított meg; ezért azt kívánom, hogy enyém is atyjukként tiszteljék őt.« Luther temetésén az egyetem nevében mondott búcsúztató beszédében pedig Melanchthon a nagy reformátort az üdvösség történetének legnagyobb választottaival: Ézsaiás prófétával, Keresztelő Jánossal, Pál apostollal és Augustinusszal helyezte egy sorba. Még ha az ilyen beszédben elkerülhetetlen retorikái vonásokat le is vonjuk, akkor is ez a beszéd Melanchthon legkiválóbb alkotásainak egyike, s vele Luthernek midkettőjükhöz legméltóbb emléket állított.

Luther viszont féltékenység nélküli önzetlenséggel ismerte el Melanchthon tudományos munkájának értékét. A bibliafordítás nehéz munkájában hálásan vette igénybe tréfásan »kis görög«-jének becézett munkatársa segítségét. Loci communesét összes saját könyveinél többre értékelte. Melanchthon iránt érzett ragaszkodó szeretetének legmeghatóbb példája az az eset, amikor 1540-ben a Weimari-ban súlyosan megbetegedett Melanchthonhoz siet. Melanchthont már halálra váltán, eszméletlen állapotban találta, az orvosok tehetetlenek voltak. Amikor Luther megpillantotta a nagybetegét, magdöbben kiáltott fel: »Istenem, hogy megcsúfolta az ördög Istennek ezt az eszközt!« Nyomban Istenhez fordult és olyan imádságban, amely az Istennel való tusakodásnak és a rendíthetetlen hitnek valóssággal lenyűgöző példája, kérte, adja vissza neki Melanchthont. Majd Melanchthont kezdte szólítani, élesztgetni és csodák-csodája: a beteg lassanként magához tért, Luther újabb biztatására enni is kezdett és szemlátomást erősödött. A jelen voltak, és Luther is vallotta, hogy Isten nyilvánvaló csodát tett.

Milyen csodálatosan finoman jellemezte Luther kettejük munkájának egymáshoz való viszonyát Melanchthonnak a Kolosszéi levél magyarázatát ajánló előszavában: »Én arra születtem — írja — hogy hordákkal és ördögökkel viaskodjam és háborúskodjam; azért olyan heves és harcias sok könyvem. Nekem szálfákat és tönköket kell kivágnom, tüskét és bozótot irtanom, mocsarakat feltöltenem. Én kiméltetlen erdőirtó vagyok, az én feladatam, hogy utat törjek és egyengessek. Fülöp mágiszter azonban már a megtisztított úton jár-kel csöndesen, vidáman termel, ültet, vet és öntöz, amiképen Isten gazdagon ellátta őt ajándékaival.«

Igy tehát Melanchthon munkájára, segítségére nagy szüksége volt Luthernek. Nélküle a reformáció műve szinte nem lett volna teljes. Melanchthon azt végezte el, amire Luthernek nem jutott nyugalma és ideje: az evangéliumi tanítást összefoglalta, rendszerezte és eképpen tradícióra, a következő nemzedékeknek való továbbadásra alkalmas formába öntötte. Ugy is szemléltethetjük kettejük munkájának egymáshoz való viszonyát, hogy Luther verejtékes munkával vágta, aratta a gabonát, Melanchthon pedig kékébe kötötte, keresztbe rakta.

Ezt végezte el először is a Loci communes első, 1521-i formájában. Ebben az iratában az újonnan felfedezett evangéliumért való lelkesedés izzó hevületével foglalta össze Luthernek a bűnről és kegyelemről, a törvényről és evangéliumról, a megigazulásról és hitről szóló tanítását. Nemcsak a skolasztikus teológiát tagadja meg, hanem a filozófiát is, azt az Arisztotelészt, akiért Wittenbergbe érkeztek még annyira lelkesedett. Ezek nem vezethetnek Krisztus súly alatt lelkében megrendült, összetört, de ugyanakkor hittel fitt megismerésére, mert »Krisztust megismerni annyit, mint az Ő jótéteményeit megismerni.« Krisztus legfőbb jótéteménye pedig a bűnbocsánat, ezt viszont csakis az nyeri el, aki bűneit felismervén, azok súly alatt lelkében megrendült, összetört, de ugyanakkor hittel figyel fel Istennek kegyelmet hirdető ígéreteré. Azért ez a hit, és egyedül a hit a mi igazságunk, megigazulásunk.

A Loci-t Melanchthon később ismétlen át dolgozta, bővítette. Ekképen a tanítás rendszere teljesebbé lett ugyan, de egyúttal sokat is veszített eredeti tüzeből, magával ragadó erejéből. Melanchthonban felelevenedett a humanista; iskolás professzorrá vált, aki az értelmet, a tilozófiát újra több szóhoz engedte a theológiában. Ebben a formájában lett a Loci a későbbi evangélikus dogmatikák mintaképvé, Melanchthon pedig a gyakran lelket bénítóan száraz lutheri ortodoxia atyjává.

A másik nagy alkotása Melanchthonnak az Ágostai Hitvallás és ennek Apológiája. A Hitvallásban — mások munkálatainak felhasználásával — Melanchthon szinte felülmulthatatlanul tömören és világosan fogalmazta meg az evangélikus keresztyénség alapvető tanításait. Az evangélikus hívek ma és a jövőben is Melanchthon hitvalló szavaira vannak utalva, amikor pl. a hit által való megigazulás lényegét akarják a lehető legrövidebben kifejezni, ekképen: »Az emberek nem igazulhatnak meg Isten előtt saját erejükből, érdemükből, vagy cselekedeteikből, hanem ingyen nyerik el a megigazulást Krisztusért, hit által, ha hiszik, hogy Isten őket kegyelmébe fogadta és bűneiket megbocsátja Krisztusért, aki halálával bűneinkért eleget tett. Ezt a hitet tudja be Isten ő előtte való igazságuk«.

Az Ágostai Hitvallás a mi evangélikus egyházunknak összetartó kapcsolata, belső egységét biztosító alapjává lett. De valójában még ennél is nagyobb az egyetemes jelentősége és hivatása. Bölcs mérséklettel kerüli az akkori pápás tábor felé az ellentétek kiélezését; sőt inkább a megegyezést igyekszik kidomborítani. Nem Melanchthonon mult, hogy ezt az egységet a római egyház mégsem vállalta. A Hitvallást azonban később Melanchthontól módosított formájában a svájci reformáció hívei is hajlandók voltak a megegyezés alapjául elfogadni. A mai u. n. ökuménikus, azaz keresztyén egyházak egységét munkáló mozgalmakban pedig, meggyőződéses szerint az ó-egyházi hitvallásokon felül éppen az Ágostai Hitvallás válhatik leginkább az egység alapjává, vagy legalább legtisztább iránymutatójává. Ebben láthatjuk Melanchthonnak ökuménikus, egyetemes keresztyén jelentőségét.

Jelentős részt vállalt Melanchthon a reformáció belső egyházi rendezéséből, szervezéséből is. A szászországi egyházlátogatásokon az akadályozott Luther helyett rendszeresen rész vett. Ezeken szerzett tapasztalatai alapján írta azután a további egyházlátogatásokat irányító cikkeit. A nép tanulatlansága és erkölcsi állapotának süllýedsége miatt azt ajánlotta, hogy az evangéliumi hit igazságait csak csöppenként adagolják, viszont az erkölcsi nevelést, fegyelmezést a törvény hirdetésével erőteljesebben alkalmazzák.

Egyházipolitikai tevékenysége kevés dicsőséget szerzett Melanchthonnak, de annál több csalódást és kemény támadást. Ezen a téren nem tudott boldogulni rátermettségének hiánya miatt; gyönýesége, bizonytalankodása, határozatlansága, engedékenysége könnyen végzetessé is válhatott volna az evangélium ügyére. Így volt ez már 1530-ban, az augsburgi birodalmi gyűlésen, amikor Luther kényszerű távollétében Melanchthonra hárult a császár és pápa

híveivel folytatott tárgyalások vezetése. Az ellenfelek, felismerően Melanchthon gyengeségét, egyre nagyobb engedékenységre készítették. Hesszeni Fulöp felháborodottan írta róla, hogy úgy hátrál, mint a rák s nagy kárt okoz Krisztus evangéliumának. Hiába, Melanchthon nem teremt vezetésre, és jóhiszeműségével nem tudott ügyes diplomata sem lenni. Még szerencse, hogy legalább az evangéliumi tanítás lényegéhez makacsul ragaszkodott, az evangélikus fejedelmek pedig végül is megakadályozták, hogy engedékenysége túllépje az elviselhető határt.

Nagyobb bajt okozott engedékenysége Luther halála után, amikor V. Károly császár a Schmalkaldeni szövetségben tömörült evangélikus rendek leverése után 1548-ban az augsburgi interimben rá akarta kényszeríteni az evangélikusokra a régi egyházi rend elfogadását. Móríc szász fejedelemnek sikerült ugyan az u. n. lipcei interimben országa részére némi enyhítést elérnie, Melanchthon pedig a császárnak ebben foglalt követeléseit a római szertartások, ünnepek és egyéb szokások elismerésére vonatkozóan elfogadhatónak tartotta s ezt azzal indokolta, hogy mindezek csak külsőségek, különböző dolgok s az evangéliumi hit tisztaságát és épségét nem zavarják. Az evangélikusok azonban felháborodottan utasították vissza Melanchthon érveléseit s keményen elítélték meghunyászkodó magatartását. Fellobbantak azok a heves theologiai viták is, amelyek Melanchthon életének utolsó szakaszát rendkívül megkeserítették. Vágyva vágyta a halált, hogy megszabadítsa őt a theologusok dühétől.

Nem volt szerencsés a svájci reformáció irányában tanúsított magatartásával sem. Zwinglivel ugyan nem vállalt közösséget, de Kálvin úrvacsorái tanításához vonzódást mutatott, híveivel pedig egyezkedési tárgyalásokat folytatott. Amikor azonban nyíltan színt kellett volna vallania, meghátrált. Ezért Kálvin keményen megdorgálta, a lutheriek viszont titkos kálvinizmussal vádolták.

Az a terület, amelyen Melanchthon a legjobban megállta a helyét: professzori hivatása, a tanítás és nevelés volt. Ez a terület volt az ő birodalma, itt fejthette ki igazán képességeit, gyümölcsöztethette talentumait. Ő maga bámulatosan nagy ismeretanyagot sajátított el a legkülönbözőbb tudományokból, s ezt pompásan rendszerezett, világos, vonzó formában tudta továbbadni tanítványainak. Nem olyan tudós volt, aki önálló kutatással új felfedezésre jut, hanem aki fölülnyes biztonsággal tájékozódik és tájékoztat a sokrétű tudomány útvesztőjében. Ez az egyetemes tudományos érdeklődése, humanista művelődési eszménye tartotta vissza attól, hogy egyedül és teljesen a theologia művelésére kötelezzé el magát. Az egyetemen tartott előadásai sorában az újszövetségi iratok; a niceai hitvallás magyarázatai mellett az u. n. filozófiai tárgyak: dialektika, retorika, fizika, pszichologia, etika, azonkívül a történelem és általában a klasszikus nyelvek és írók ismertetése — aránylagosan nagyobb teret nyertek. De az volt a meggyőződése, hogy ezek mind a theológiának a szolgálatában állnak, ezért a theologusoktól is megkívánta a klasszikus és profán tudományokban való jár-

tasságot. Azt vallotta és hirdette, hogy az igazi tudás az erkölcsöt javítja, az életet nemesíti. Ez volt Melanchthonnak az az eszménye, amelyért mindenkor lelkesedni tudott.*

Mintaképe volt a lelkiismeretes, pedáns professzornak. Előadásait, tankönyveit egyaránt nagy gondossággal készítette elő. Megszokott életrendje szerint korán feküdt le, de már jóval a hajnal pirkadása előtt felkelt s a zavartalan csendben dolgozott, írta tudományos munkáit és leveleinek tömegét. Napközben azután az egyetemi előadások és egyéb feladatok kötötték le. Szónoki készsége nem volt ugyan, de előadásait a világos logika, a gondos, finoman csiszolt stílus tette vonzóvá és szívesen fűszerezte azokat anekdotákkal is. Ezenfelül hallgatóival, tanítványaival külön is foglalkozott; bibliamagyarázatok, áhítatok tartásával és egyénenként is segítette őket tanulmányaik és életük irányításában. Ekképen sok-sok tanítványát tudta magához láncolni, s általuk eszméit tovább terjeszteni. Rendkívül kiterjedt levelezése útján tartotta fenn a kapcsolatot barátaival, tanítványaival s ekkép is buzdította, vezette őket tovább.

Tanító-nevelő munkásságát kiegészítette iskolaszervező tevékenysége. A szászországi iskolaügyet egészen újjászervezte. A középfokú iskolák rendszerére adott ösztönzéseit különösen egyik tanítványa Trotzendorf Bálint építette ki. Ugyancsak nagy jelentőségű egyetemi reformja is. Ő készítette el a wittenbergi egyetem új szervezeti szabályzatát s ezt azután más egyetemek is mintaként használták fel.

Melanchthon neve a középfokú és egyetemi oktatás és nevelés történetében a legnagyobb, egyetemes jelentőségű pedagógusok sorába tartozik.

Melanchthon emberi arcképét még családi élete is kiegészíti néhány jellemző vonással. Vessünk hát erre is egy futó pillantást.

Alighogy otthonosan kezdte magát érezni Melanchthon Wittenbergben, Luther még jobban oda akarta őt láncolni, még pedig a házasság kötelékével. Ettől egyszersmind azt is remélte, hogy házára lesz Melanchthon gyöngé egészségének. Melanchthon nehezen szánta rá magát erre a lépésre. Azt tartotta, hogy tudós embernek nem való a házasság, mert a családi kötelességek és gondok elvonják a tudományos munkától. De végül mégis engedett. 1520. nov. 20-án kötött házasságot Krapp Katalinnal, Wittenberg akkori polgármesterének vele majdnem azonos korú leányával. Az egyetem diákjainak pedig az előadások szünetelése avatta örömnappá ezt a napot. Luther azután arról is gondoskodott, hogy ifjú barátjának családi gondjai és terhei fizetésének megkésztetésével csökkenjenek. Melanchthon persze ebből azt érezte, hogy a választófjedelem nagylelkűsége őt most már kétszeres munkateljesítményre is kötelezi.

* Melanchthon pedagógiai munkásságának részletesebb ismertetését I. *Stromp László*: Praeceptor Germaniae c. tanulmányában, Prot. Szemle 1897. évf.

Hamarosan beletörődött a házasság életbe. Családi élete békés, harmonikus volt. Gyermekével odaadó szeretettel foglalkozott. Gyakran találták őt könyveibe elmerülten, de szabad kezével akkor is a bölcsőt ringatta. Felesége néhány évvel megelőzte őt a halálban.

Szerette a társaságot, különösen szorosabb barátainak a körét, akiknek kiönthette lelkének minden bűját, fájdalmát. S amint ő maga is gyakran volt Luther asztalának vendége, az ő háza és családi otthona is mindenkor nyitva állott jóbarátok és tanítványok előtt egyaránt. Az ő asztalánál is gyakran folytak vidám és komoly beszélgetések az élet, az egyház és a tudományok legkülönbözőbb kérdéseiről. Tisztelet tanítványai ezek közül a beszélgetések közül is sokat megörökítettek.

Némelykor valóságos nemzetközi társaság gyűlt össze Melanchthon házában, tíz nyelven is folyt a beszélgetés, magyarul is. Illő ezért, hogy röviden megemlékezzünk még Melanchthonnak a magyarokhoz való viszonyáról is.

Természetes, hogy a külföldi diákokat, így a magyarokat is, elsősorban Luther vonzotta Wittenbergbe. Ott azonban Melanchthonnak is tanítványai lettek. Mivel pedig a tősgyökeres magyar fiúk a német nyelvet akkor is nehezen sajátították el, az itthoni iskolákban viszont megtanultak latinul, ezért sokan könnyebben találták meg a lelki-szellemi kapcsolatot a humanista műveltségű Melanchthonnal, mint az izig-vérig német gondolkodású Lutherral. Melanchthon haláláig majdnem 450 magyarországi származású hallgató iratkozott be a wittenbergi egyetemre s ezek legnagyobb része Melanchthon tanítványának is tekinthető. A magyar reformáció legismertebb egyéniségei jórészt Melanchthon tanítványai, sőt leginkább az ő szellemében végezték itthoni munkájukat. A humanista Sylvester János éppen úgy, mint a harcoss lelkületű Dévai Biró Mátyás, Ozorai Imre és Gálszécsi István, Batizi András, Gyalui Torda Zsigmond, Heltai Gáspár, vagy a helvét irányú későbbi határozott képviselői: Szegedi Kis István és Mészáros Juhász Péter. Melanchthon hozzá ragaszkodó magyarországi tanítványaival is levelezett, magyar főurak pártfogását kérte részükre, városok tanácsainak írt ajánló leveleket. Melegen érdeklődött a magyarországi egyházi és politikai állapotok felől; a török pusztítása az ő lelkét is fájdalommal töltötte el, — de ugyanakkor vigasztalt bátorított, a jobb jövőbe vetett reménységét hirdette. Melanchthon szellemének legteljesebb képviselője Magyarországon Stöckel Lénárd volt. Bárifán egészen a Melanchthon rendszeréhez igazodó iskolát teremtett; az Óvárosi Hitvallást pedig az Ágotai Hitvallás nyomán fogalmazta meg. Így hát mi magyarok közvetlenül is részesültünk Melanchthon munkájának áldásaiban*, méltó hát, hogy már ezért is hálás kegyelettel ápoljuk emlékét.

★

* Bővebben l. *Stromp László*: Magyarország és Melanchthon. Ösvény, 1917—1920. — *Wiczian Dezső*: Melanchthon és Magyarország. Harghászi, 1947.

Igy elevenedik meg előttünk Melanchthon Fülöp alakja. Reformátor volt ő is, Luther reformátor-társa. Nem ő volt a reformátor, hanem csupán tanítvány, aki Luther nélkül nem lett volna azzá, amivé lett. Nem volt mindenben nagy és erős. Életének tragikumá, hogy gyakran volt kénytelen olyan feladatokat is vállalni, amelyek nem az ő képességeihez voltak szabva. A neki való feladatokban azonban hűségesen állta meg a helyét és olyat alkotott, ami nélkülözhetetlenül egészíti ki Luther Márton munkáját. Életükben együtt munkálkodtak, halálukban is egymás mellé kerültek. Mindkettőjük sírja a wittenbergi vártemplomban van, ott várja porladó testük a dicsőséges feltámadást.

Mi pedig érezzük, hogy Luther prófétai alakjához csakis tanítványokként formálódhatunk. Ezért érezhetjük hozzánk közelvónak a tanítvány Melanchthont, s abban, amiért Istennek hálásak vagyunk, hogy őt a reformációnak és nekünk adta, igyekszünk egyúttal tanítvány-társai is lenni. Így lesz a mi hálánk nem csupán egyszerű múltó emlékezés, hanem eleven bizonyosságtevés.

Wyczián Dezső dr.

Simul iustus et peccator.

Megigazulás és megújulás.

A megigazulásról szóló tanítást a reformáció-korabeli theológia nevezte el articulus stantis et cadentis ecclesiae-nek, vagyis oly hitcikknek, amelynek tisztaságán áll vagy bukik az egyház. Ez a tanítás azóta is megőrizte középponti helyét az evangélium egyházának theológiájában. Egyfelől azért, mert benne kapunk feleletet a keresztyén ember legelső *gyakorlati* kérdésére. Hogyan állhatok meg én — a nyomorult, szegény bűnös — a szent és igaz Bíró színe előtt? Hogyan nyerhetem vissza az elveszített paradicsomot: az Istennel való közösséget, lelki békességemet itt és az örök életet odaát? De joggal került a megigazulástan a keresztyén tanítás centrumába másfelől azért is, mert benne futnak össze és belőle bogyozhatók ki a hívő keresztyén gondolkodás, a keresztyén »*theoria*«, összes szálai.¹

Először is magában foglalja a teljes *evangéliumot*, az Atyának a Krisztusban megjelent, büntörkő kegyelméről szóló örvendetes üzenetet. De az Ószövetség nyelvén és fogalmaival. Isten Bíró. Nem kíméletlenül és könyörtelenül, emberi módon, hanem egyedülálló isteni módon igazságos Bíró. Krisztusban megbünteti a bűnt és megmenti a bűnöst. A megigazulás tana semmi más, mint a megmentő Istenről szóló örömuzenet —, ahogyan ezt az evangéliumot előre

¹ A megigazulás hitcikke a tudományok minden fajtájának elseje, ura, kormányzója és bírója. Megszentel és kormányoz minden egyházi tanítást és megerősíti a lelkiismeretet Isten előtt. E nélkül a hitcikk nélkül a világ halállal és sötétséggel van tele. — Luther W XXXIX I. 205. 1.